

on mainittu Aimo Murtonen, Aarre Lauha ja Timo Veijola (3 kertaa), Heikki Räisänen (2 kertaa), kirkkohistorioitsijoista vain Jaakko Gummerus, systemaattikoista Ahti Hakamies, Tuomo Mannermaa (melko laajasti), lisäksi hänen oppilaansa Sammeli Juntunen, Simo Peura ja Antti Rau-nio. Lennart Pinomaa ja Risto Saari-nen ovat mukana myös. Ekumeeni-sesti orientoituneena dogmatiikan tutkijana mainitaan Seppo A. Teino-nen. Mutta sihtiin ei ole osunut sel-laisiakaan suomalaisia tutkijoita, jot-ka ovat julkaisseet saksaksi, ei edes Saksaan liittyvistä aiheista kirjoitta-neita. Suomessa toiminut saksalais-syntyinen Geert Sentzke mainitaan Suomen esittelyn yhteydessä, mut-ta J. T. Beckin tutkijana vain bibliog-rafiassa.

Theologische Realenzyklopädien nyt valmistuttua ei kukaan vähän-kään vaativaa teologista tutkimus-ta harjoittava – sellaisiin on luettava myös pro gradun kirjoittajat – voi olla tarvitsematta sen apua. Sen vaa-timinen jokaisen papin kirjastoon taitaa olla liioittelua, sillä teos tulee varsin kalliiksi. Loppuosienkin hinta pyörii 239 eurosta 279 euroon osal-ta. Mutta antoihan A. F. Puukkokin kehotuksen mennä ja myydä kaik-ki, mitä omistaa, ja ostaa Kittelin sanakirja! Silti kehotuksen toistami-nen *Theologische Realenzyklopädie* -teokseen sovitettuna on ehkä liian vaativaa. Mutta toivottavaa on, että teossarja hankitaan kaikkiin tieteel-lisiin kirjastoihin. Ja kun ajattelen pitkiä matkoja, joita hiippakuntien teologiaa harrastavat papit joutuvat ajamaan tietoja hakiessaan, pitäisin suotavana, että heillä olisi mahdolli-suus löytää *Theologische Realenzyk-lopädie* myös tuomiokapitulinsa kir-jastosta.

KALEVI TOIVAINEN
TEOL. TRI, ESPOO

JUKKA PALOLA Vanhurskautta vai oikeut-ta? צדק *sdq* -sanueen semantiikka ja kään-täminen vuoden 1992 Kirkkoraamatun Psalmien kirjassa. Diss. [Elektroninen aineisto]. 2011. 281 s.

Käännöksiä tehdään siksi, että lu-kijat tai kuulijat eivät ymmärrä alkutekstiä. Kaksi päävastausta kysy-mykseen, miksi eivät ymmärrä, ovat: kuulijat tai lukijat eivät koskaan ole oppineet kyseistä alkukieltä tai alku-kieli on sittemmin muuttunut niin paljon, että kuulijat tai puhujat eivät enää ymmärrä tuota klassista kieltä. Viesti halutaan kuitenkin välittää, ja siksi se on käännettävä ymmäret-tävään muotoon. Ehkä muinaisin esimerkki edellisestä tapauksesta on Behistunin eli Bisutunin piirtokir-joitus vuodelta 521 eKr. Iranista läheltä Kermansahia; siinä kerrotaan kolmella eri kielellä, muinaispersiak-si, elamiksi ja akkadiksi, jokseenkin sama varoittava viesti Dareios I:n vastaisesta kapinasta. Toista syytä heijastavat sattuvasti nykykreikkalaiset Uuden testamentin käännök-set, jotka on tehty siksi, että kreikkalaiset eivät pitkään aikaan ole enää ymmärtäneet Novumia, Uuden tes-tamentin kreikkalaista alkutekstiä. Kansankielisen Uuden testamentin julkaiseminen aiheutti 1901 verisiä katumielenosoituksia Ateenassa. Septuaginta-käännös tehtiin jo 200- ja 100-luvulla eKr. niille juutalaisille, jotka olivat unohtaneet juutalaisen kielensä, heprean, eivätkä enää voi-neet ymmärtää Vanhaa testament-tia hepreaksi.

Suomen kansa ei koskaan ole laajemmalti osannut kreikkaa eikä hepreaa. Siksi 1642 julkaistiin koko Raamattu suomeksi ensimmäisen kerran. Mutta jos se komea suomen-nos nyt pannaan nykysuomalaisten luettavaksi, kovin harva ymmärtää kirjan sanomaa. Siksi vanhan kään-nöksen sijaan on tullut jo monta uutta käännöstä. Tämä on osa de-

mokratiaa. Olisi hyvin kätevää, jos kaikki kielet olisivat toistensa peili-kuvia – jos sanaa vastaisi aina sana, merkitystä merkitys ja jos yhtä muo-torakennetta vastaisi toisessa kielessä aina yksi samankaltainen morfo-loginen struktuuri. Näinhän populaaristi on kuviteltu. Silloin kääntä-minen olisi yksinkertainen juttu. Se tuottaisi alkutekstin peilikuvan, jossa kaikki olisi paikoillaan ihan samalla tavalla kuin alkutekstissä.

Mutta kielet eroavat toisistaan paljon. Siksi ne ovatkin itsenäisiä kie-liä, ja monenkaltaisten erojen vuoksi kääntäminen on monimutkainen juttu. Tästä aiheesta Jukka Palolan väitöskirjatutkimus heprean *sdq* (צדק) -sanueen käsittelystä vuoden 1992 Kirkkoraamatun Psalmien kir-jassa ja lukuisissa muissa käännök-sissä on hyvä näyttö. Vanhurskaus / vanhurskas on melko suppea sanue, eikä Psalmien kirjakaan ole valtaisan suuri. Silti Palola on aiheestaan vai-vatta kirjoittanut kirjan.

Palola aloittaa kirjansa varsin ku-vaavalla muistelulla. Sana ”vanhurs-kas” oli herättänyt jo nuorena hänen ihmetystään. Vastaus, että vanhurs-kas on Jumalalle kelpaava, johti uu-teen loogiseen kysymykseen: ”ke-nelle vanhurskaan Jumalan tulee sitten kelvata?” (s. 7). Itse katsoin väi-töstä valmistellessani, mitä kaikkitie-tävä Google kertoo vanhurskaasta. Syksyiltä 2010 oli Suomi24 -sivuilla kysymys: ”yks meidän luokkalainen aina haukkuu mua vanhurskaaks usein ku ollaan välitunnit tietääks joku mitä se tarkoittaa ????? kysyin meidän äidiltä – sekään ei tiennyt.”

Vastausta tarvitaan etenkin suo-malaisessa kieliympäristössä. Näyt-tää näet ilmeiseltä, että meillä on ollut poikkeuksellisen huono on-ni vanhurskauden äärellä. Mikael Agricola, joka toi sanueen Raa-mattuun, näyttää itsekin olleen tyytymätön sanaan, jota hän jou-tui käyttämään sanojen *dikaiosynē*, *iustitia*, *Gerechtigkeit* ja *rättfer-digheet* vastineena. Tämä käy il-mi myös Palolan selvityksestä. Pa-remman puutteessa Agricola pää-

tyi keinotekoiseen vanhurska(u)sanaan. Se jäi Raamattuun ja jopa pyhittyi siellä vuosisatojen varrella. Vanhoista murteistamme sanaa ei löydy.

Opetukseen on uskottu ja sen on toivottu kertovan suomalaisille, mitä vanhurskaus on. Mutta Palolan oma kokemus ja koulupojan nettikysymys osoittavat, että opetuksella on vielä paljon tehtävää - joka sukupolvessa uudelleen. Muilla kielialueilla en niinkään ole nähnyt vastaavaa kyselyä, eikä myöskään Palolan bibliografiasta sitä ole. On kai totta, että nuo *iustitia* ja recht/rätt/right -pohjaiset termit ovat muissa kielissä läpinäkyvämpiä ja aukeavat ainakin tyydyttävästi lukijalle tänäkin päivänä.

Palolan teologian väitöskirjaksi laadittu tutkimus *Vanhurskautta, oikeutta vai uskollisuutta? צדק ṣdq -sanue vuoden 1992 Kirkkoraamatun Psalmien kirjassa* antaa ṣdq-sanueen osalta paljon enemmän kuin mitä otsikko lupaa. Työ on myös sangen lukuisien muiden käännösten tutkimuksena arvokas ja käyttökelpoinen, ja laaja-alaisuuden soisi näkyvän kirjan nimessäkin. Tehtävänasettelu koostuu kolmesta kysymyksestä: mikä on ṣdq-sanueen merkitys heprean kielessä, mitä käännösvastineita ṣdq-sanue on saanut vuoden 1992 Kirkkoraamatun Psalmien kirjassa sekä miksi, ja mille paikalle vuoden 1992 Kirkkoraamattu sijoittuu raamatunkäännösten joukossa, kun ṣdq-sanueen kääntämistä verrataan tärkeimpiin muinaisiin ja joihinkin moderneihin käännöksiin. Kaksi ensimmäistä kysymystä koskevat itse sanuetta ja kolmas etenkin niitä seurausväitteitä, joita edellisten perusteella on mahdollista esittää. Kolmanteen kohteeseen sisältyy laaja ja hyödyllinen kartoitus muiden käännösten menettelystä ṣdq-sanueen äärellä; selvitys lähtee Septuagintasta ja kulkee Vulgatan, Luther-bibelin, Gustav Vasas Bibelin kautta Agricolaan ja muihin psalmien suomennoksiin vuoteen 1938 saakka sekä edelleen lukuisiin mo-

derneihin ei-suomalaisiin ja suomalaisiin käännöksiin. Vanhurskauden problematiikka on sekä eksegetiikan että monien muiden teologian alojen kannalta merkittävä. Se ulottuu sangen laajalle niin ajallisesti kuin kielellisestikin. Suomennosten tutkimusta alkuteksteistä liikkeelle lähtien on harrastettu hämmästyttävän vähän. Palolan työlle on siis tilaa, ja teeman keskeisyys on ilmeinen.

Heprealaisessa Raamatussa ṣdq-sanue esiintyy 524 kertaa. Näistä 139 tapausta sijoittuu Psalmien kirjaan. Keskittyminen psalmeihin on siten hyvin perusteltua. Agricolan Psalmieissa ṣdq-sanueen 139:stä tapauksesta 117 on suomennettu vanhurskaus-sanueen sanoilla, vuoden 1938 Kirkkoraamatussa vanhurskaus-vastineita on 132 (siis vain viisi muuta!). Vuoden 1992 Kirkkoraamatussa ṣdq-sanueen kohdalla on ainoastaan 67 vanhurskaus-sanueen sanaa. Mitä tässä on tapahtunut ja miksi – sitä Palola varsinaisimmin selvittää väitöstutkimuksessaan.

Metodologisia kysymyksiä ei työssä juurikaan esitetä – yleisenä linjauksena mainitaan, että ”teoreettisena pohjana toimivat raamatullisen semantiikan ja raamatunkääntämisen teorit” (s. 5). Näitä on esitelty semantiikkaa ja kääntämisen teorioita käsittelevien lukujen yhteydessä. Työ on monilta osin ṣdq-sanueen eri esiintymiä laskevaa ”taulukkotiedettä”, jossa lukuisat käännökset käsitellään yhdenmukaisen luokittelun muodossa. Täten lukijan on helppo löytää keskenään vastaavat tiedot, ja siten ne ovat pysyvä apu ṣdq-sanueesta tavalla tai toisella kiinnostuneelle. Aihe on sanellut menettelytavan, eikä tämän työn arvo tule herkästi muuttumaan uusin muodikkaiden metodien myötä.

Työn alussa (s. 18–19) esitellään tiivistetysti Aarne Toivasen *Dikaio-syne-sanue Paavalin kielenkäytössä*. Yhteys Vanhan testamentin ja Uuden testamentin vanhurskaus-terminologian välillä mainitaan Palolan tutkimuksessa uusiutuvasti. Huolta tämän yhteyden katoamisesta uusi-

en käännöstekniikkojen myötä kannetaan myös monissa siteeratuissa lähteissä. Aiheesta voisi kirjoittaa kokonaisen uuden tutkielman, mutta Palola on sulkenut tietoisesti tämän tematiikan väitöstutkimuksensa ulkopuolelle.

Teos on hyvää suomea, painovirheitä on vähän. Heprean transkriptiot ovat yleensä kunnossa. Joskus puuttuu diakriitteja, ja muutaman kerran heprea on muuttuneen rivi-jaon seurauksena kääntynyt väärään järjestykseen. Eri virhetyypit ovat koolla epäonnisella sivulla 204. Palola on hyvin sisäistänyt sen seikan, että vuoden 1992 Kirkkoraamattu on itsenäinen suomennos eikä mikään entisten korjaus. Monesti näet eksytään puhumaan, kuinka jokin kohta on ”uudessa Raamatussa korjattu” tai ”muutettu”. Palola ei tähän eksy. Aihehakemistot olisivat teoksen käyttäjille hyvä apu, mutta nyt ne puuttuvat.

Palolan teos on kauttaaltaan ahkera, tarkka ja huolellinen selvitys. Ensinnäkin se tutkii vuodesta 1860 alkaen heprean ṣdq-sanueelle annettuja sanakirjavastineita ja sanueen semantiikan tutkimista Vanhan testamentin ja etenkin Psalmien kirjan sisällä. Semanttinen kenttä osoittautuu erinomaisen laajaksi, tulkinta suuntautuu kahtaalle: monarkistinen maailmanjärjestys, jossa Korkein Jumala takaa järjestyksen kuninkaan avulla; sosiaalinen suhde Jumalan ja ihmisen välillä, mikä voi olla myös liittouskollisuuteen liittyvä. Myös ṣdq-sanueen lähivastineet *hesed*, *mišpāt*, *’emet*, *šālôm*, *jāšār*, *rāšā’* on huomioitu tarkastelussa. Kukin aikakausi näkyy luovan oman kuvansa myös Raamatun sanastosta omien poliittis-yhteiskunnallisten olosuhteittensa mukaan.

Ansiokkaita uutuuksia ovat kartoitus ṣdq-sanueen käännösvastineista suomennosten kannalta keskeisissä ei-suomenkielissä vanhoissa ja uusissa käännöksissä ja samaten Psalmien suomennosten sisällä suoritettu kartoitus ṣdq-sanueen käsittelystä ja sen muutoksista. Ag-

ricolasta liikkeelle lähtenyt vanhurskaus-sana(sto) valtasi aikojen kuluessa alaa huipentuen vuoden 1938 Kirkkoraamattuun. Tämä merkittävä käännöshistoriallinen selvitys saat-
taa lukijalta jäädä huomaamatta luvun III pääotsikon ”Psalmen kirjan **קדק** *šdq* -sanueen kääntäminen vuoden 1992 Kirkkoraamatussa” alle sijoitettuna. Tulokset ovat kätevimmin näkyvissä keskenään samanmuotoisten taulukoiden muodossa.

Muutos pois vuoden 1938 Kirkkoraamatun linjasta lähti liikkeelle *Uusi testamentti nykysuomeksi* -käännöksestä 1972 ja siirtyi Jussi Aron *Psalmit nykysuomeksi* -suomennoksen kautta uuden Kirkkoraamatun tuottamiseen. Aro ensimmäisenä kokeili, voisiko vanhurskauden psalmeissa korvata läpinäkyvämmillä suomalaisilla ilmaisuilla. Edelleen opimme (s. 204–210, 219–222), mistä koostui keskustelu vuoden 1992 Kirkkoraamatun psalmien äärellä työn synty- ja hyväksymisvaiheissa. Konkreettisia uudistusesityksiä ei juurikaan ollut tarjolla, sen sijaan monilta tahoilta esitettiin vanhurskaus-sanojen systemaattista palauttamista kontekstia katsomatta. Nämä esitykset toteutuivat vain pieneltä osalta. Käännösvastineiden moninaisuutta vuoden 1992 Kirkkoraamatussa Palola pitää semanttisena rikkautena, mutta negatiivisena kääntöpuolena on alkutekstin sanakondanssin katoaminen lukijan näkyvistä; vuoden 1938 Kirkkoraamattu tarjoaa kuitenkin tutkivalle lukijalle hyvän apuneuvon.

Myöhemmät yritykset suomentaa Raamattua ja psalmeja toisin muun muassa vanhurskauden osalta (*Psalmit elävät, Jumalan Kansan Raamattu, Raamattu Kansalle, Sidur Helsinki*) saavat oman esittelynsä ja vertailunsa. Huolelliset vertailut uusien suomennosten ja ulkomaisten ”lähikäännösten” välillä vanhurskauden kohteen ja *šdq*-sanueen eri komponenttien suhteen antavat tiettyssä määrin yllättäviä tuloksia varsinkin Ruotsin *Bibeln 2000:n* sekä *Eesti Piibelin* (1997) osalta. Tuoreet

käännösvastineet tarjoavat melkoista variaatiota Suomen ja Ruotsin välillä. Toisaalta Virossa perinteinen ”onnekas” termilöyö *öiglus/öiglane* toimii yhäkin luontevasti ja sangen konkordantilla tavalla (s. 240–245, 176–183). Viron *šdq*-sanueen käännösvastineen *öiglus/öiglane* elävyyttä osoittaa siitä vastikään johdettu mainostermi *öiglane kaublus* ”Reilu kauppa”!

Arviot *šdq*-sanueen käännösratkaisujen antamasta leimasta käännöksille akselilla konservatiivinen vs. populaarikäännös ovat eri kielten perinnäisen vanhurskaus-terminologian erilaisen läpinäkyvyyden vuoksi vaikeammin hahmottuvia ja moniselitteisiä (s. 181–183). Palolan tutkimus tulee olemaan korvaamaton teos jokaiselle, joka pyrkii tavalla tai toisella perehtymään Raamatun ja teologian kannalta keskeisen vanhurskaus-termin historiaan, käyttöön tai merkitysvaihteisiin.

Eräitä teemoja olisi voinut kuitenkin syventää. Eri käännösten sisältämien käännösvastineiden taulukointi antaa aihetta pohtia sitä, mitkä seikat ovat pakottaneet konkordanssiuskollisimmatkin käännökset lipsumaan *šdq*-sanueen täyskonkordantista, johdonmukaisesta kääntämisestä. Mikä pakottaa ulos ihanteesta? Ovatko poikkeuskohdat samoja, ovatko ne opillisia, kielellisiä, tyylillisiä vai muunlaatuksia? *Traduction Cœcuménique*, norj. *Bibelen, Good News Bible, New English Bible, Raamattu Kansalle* (4 poikkeusta!) ja useat muinaiset käännökset tarjoaisivat nyt tästä aiheesta hyvän tutkimusaineiston.

Uusimmassa suomennoksessa havaittu *šedāqā*-sanan hakeutuminen herkimmin juuri vanhurskaudeksi olisi ansainnut vertailun alun semantiikka-selvityksen kanssa. Spontaani suomennos näyttäisi näet antavan valoa sille, miten *šedāqā* erityiskorostuksissaan poikkeaa sanasta *šedeq* jo hepreassa! Tarjolla olisi hyvä lisäys Raamatun heprean semantiikan alalle.

Uuden suomennoksen syntä myös *šdq*-sanueen vastineiden

osalta olisi voinut selvittää raamatunkäännöskomitean papereiden ohella haastatteluilla. Tällöin Kirsi Kunnas olisi ollut avainasemassa *Daavidin laulut ja historian* pioneeri-
na. Nyt tärkeä lähdeaineisto on jäänyt syrjään.

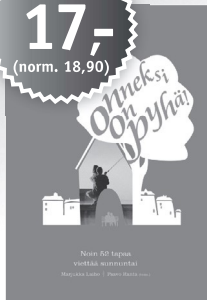
Jukka Palola kaipasi (s. 248, 254–255) uutta suomalaista termiä, joka voisi aukottomasti vastata heprean *šdq*-sanuetta. Ilman konkreettista ehdotusta hän asetti toiveensa sanajuureen oikea (vrt. viron *öiglus/öiglane*). Voisin leikkiä ajatuksella, että myöhemmästä politiikasta täysin vapaa Mikael Agricola olisi luonut tähän käyttöön sanat ’oikeisto’ ja ’oikeistolainen’. Ne olisivat saattaneet juurtuakin, ohjata Suomen kansaa oikeaan ja jättää poliitikot miettimään selväkielisiä nimiä puolueilleen.

TAPANI HARVAINEN
PROF. EMER., HELSINKI

Kirkon asialla.

17,-

(norm. 18,90)

Marjukka Laiho,
Paavo Ranta (toim.)
Onneksi on pyhä!
Noin 52 tapaa viettää
sunnuntai

Kirja kannustaa erottamaan arjen ja sunnuntain toisistaan. Kirja liittyy koko kirkon yhteiseen Pyhä painopisteeseen ja on julkaistu yhteistyössä Kirkkohallituksen kanssa.

KIRJAPAJA

Timo Eskola
**Uuden testamentin
narratiivinen teologia**

Voiko Uudesta testamentista löytyä yhtenäistä teologiaa? Miten Uuden testamentin eri kirjojen opetukset luovat pohjaa myöhemmin jäsentyneille opinkäsityksille?

Perussanoma

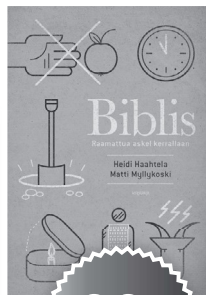
Kotimaakauppa on avoinna
lauantaisin 17.12.2011 saakka.

26,¹⁰

(norm. 29,00)

Uuden
testamentin
narratiivinen
teologia
Timo Eskola

33,²⁰

(norm. 36,90)

UUTUUS!

54,-

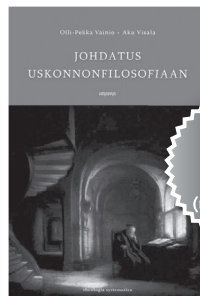
Reilu Kauppa
Virkapaita
100% Reilun kaupan luomupuuvillaa. Pitkähihainen.

SACRUM

kotimaakauppa.fi

KAIKKEA MAAN JA TAIVAAN VÄLILTÄ.

35,⁸⁰

(norm. 39,80)

Olli-Pekka Vainio,
Aku Visala
**Johdatus uskonnon-
filosofiaan**

Jumalan käsite ja olemassa-
olo, usko ja rationaalisuus,
uskonnollinen kieli, uskonto
ja tiede, uskonto ja moraal,
persoona, sielu ja kuoleman-
jälkeinen elämä. Kirja esitte-
lee viimeisintä kansainvälistä
keskustelua kompaktissa
ja selkeässä muodossa.

KIRJAPAJA

Heidi Haahtela,
Matti Myllykoski
Biblis

Raamattua askel kerrallaan
Biblis johdattaa Raamattuun
askel kerrallaan helposti käy-
tettävillä ja oivalluksia he-
rättävillä tehtävillä. Soveltuu
mm. Raamattupiireille ja rippi-
kouluihin.

KIRJAPAJA

Ilmoituksen hinnat ovat
seurakunta- ja teologihintoja.